

Miesto morálky v koncepcii zmyslu podľa Susan Wolfovej

MICHAL CHABADA, Katedra filozofie a dejín filozofie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava, Slovenská republika

CHABADA, M.: The Place of Morality in Susan Wolf's Concept of Meaning
FILOZOFIA, 81, 2026, No 5, pp. 554 – 569

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International Public License.

This article examines the relationship between morality and the meaning of life in Susan Wolf's work within contemporary analytic ethics. Starting from her critique of "moral saints," the analysis explores a model where moral and non-moral values coexist. Wolf treats meaning as an independent dimension of a flourishing life, arising from the convergence of subjective engagement and objective value. The core of the study focuses on the link between morality and meaning by distinguishing between "positive" and "negative" morality. Drawing on M. Rüdiger's framework, it evaluates five theses: identity, irrelevance, necessity, contribution, and sufficiency. The analysis concludes that positive morality, when paired with subjective interest, functions as a sufficient condition or contributory factor for meaning. Conversely, negative morality—refraining from projects with negative value—serves as a necessary condition, as the violation of fundamental moral constraints fundamentally undermines a life's meaningfulness.

Keywords: meaning in life – fitting fulfillment – positive and negative morality – objective value – Susan Wolf

Úvod

Otázka zmyslu života, hoci bola v dejinách filozofie vnímaná rôzne na škále od úplného prijímania ako tej najhlavnejšej až po odmietanie ako vágnej, je úzko spätá s pojmami subjektívneho naplnenia a morálky.

V etike Susan Wolfovej¹ je možné rozlíšiť medzi úzkym a širším chápaním morálky. V úzkom zmysle sa morálny život redukuje na súbor všeobecných pravidiel, povinností a nestranných záväzkov, pričom sa sústreďuje na otázky spravodlivosti, minimalizácie utrpenia a presadzovania všeobecného dobra. Širšie chápanie morálky naopak presahuje rámec povinností a záväzkov a do celkového hodnotenia zahrňuje osobný rozvoj, kultiváciu talentov a kvalitu života. Wolfová vo svojej koncepcii zmyslu života pracuje s morálkou v jej úzkom vymedzení a preto v predložennom článku budeme pod pojmom morálky rozumieť práve toto úzke vymedzenie.

Pri skúmaní vzťahu medzi morálkou a zmyslom možno podľa Markusa Rütthera (2023) rámcovo určiť štyri kľúčové znaky morálky. Prvým znakom je korekcia subjektivity, ktorá od jednotlivca vyžaduje odstup od vlastných záujmov a túžob. Morálka učí nazerať na situácie z pozície nestrannosti, v ktorej šťastie a záujmy aktéra strácajú výsadné postavenie a stávajú sa len jedným z mnohých faktorov, ktoré je potrebné vyvažovať so záujmami a potrebami iných. S tým úzko súvisia normatívne kritériá hodnotiaceho procesu, ktoré sú druhým znakom morálky. Napriek rôznorodosti etických normatívnych systémov (utilitarizmus vs. kantovská etika) zostáva ich spoločným menovateľom posudzovanie konania cez prizmu spravodlivosti a férovosti. Tretím znakom je rozlišovanie medzi pozitívnou a negatívnou morálkou, teda rozdiel medzi vykonávaním morálnych činov a zdržiavaním sa nemorálneho konania. Napokon je morálny život určovaný mierou realizácie týchto povinností. Hoci každá teória stanovuje túto mieru inak, podstatné je, že morálny život je vždy definovaný určitou mierou naplňovania pozitívnych povinností a vyhýbania sa negatívnemu konaniu. Tieto štyri znaky – nestranná perspektíva, spravodlivosť / férovosť, rozlíšenie pozitívnych a negatívnych povinností a primeraná miera ich realizácie – vytvárajú ucelený rámec pre pochopenie morálky a morálneho života (Rütther 2023, 64).

¹ S. Wolfová (1952 –) v analytickej etike zásadne posúva hranice morálneho uvažovania. Deontológii a utilitarizmu vyčíta nadradžovanie morálky nad ostatné hodnoty a ukazuje, že morálne požiadavky legítimne súťažajú s mimomorálnymi hodnotami (estetickými, epistémickými či personálnymi). Činnosti ako hra na husle či záhradkárstvo síce nezachraňujú svet, no robia ho hodným života. Vo svojej kritike „morálnej svätosti“ varuje, že človek podriadený výhradne morálnym imperatívom stráca individualitu aj priestor na osobnostný rozkvet. Tým otvorila tému zmyslu života, ktorý vymedzuje ako konvergenciu subjektívnej vášne a objektívnej hodnoty. (Spracované na základe zverejneného rozhovoru so S. Wolfvou: https://www.youtube.com/watch?v=ihh_HiwyIxg.)

Reflexia miesta morálky v zmysle života bola u S. Wolfovej ovplyvnená obratom k emóciám, ktoré sa začali hodnotiť ako pozitívny faktor v tvorbe morálnej hodnoty a ako relevantná súčasť morálneho uvažovania a skúsenosti.²

Pre obrat k emóciám v etike cností je typická kritika legalistickej paradigmy, ktorá sa vyznačuje nestrannosťou, vysokou abstrakciou, stotožnením aktéra s jeho racionálnym „ja“, potláčaním emócií a odpútaním od osobného kontextu či záujmov aktéra (Hejduk – Pacovská 2016, 24). Príkladom legalistického prístupu je etika Immanuela Kanta, podľa ktorej „emócie a náklonnosť nielenže netvorí mravnú hodnotu daného skutku – už len ich samotná prítomnosť v našom konaní túto hodnotu podkopáva“ (Cívik 2016, 192). Ako hovorí Kant: „Práve tu sa začína hodnota charakteru, ktorý je morálny a bez akéhokoľvek porovnávania najvyšší, že totiž nerobí dobro z náklonnosti, ale z povinnosti“ (Kant 2004, 22). Výsledkom kritiky legalistického prístupu je zmena perspektívy, v ktorej sa ukazuje potreba rozšíriť morálne úvahy o charakter človeka, medziľudských vzťahov a dobrého ľudského života ako celku (Pacovská 2018, 17, 47), ktoré sú kľúčové aj pre debatu o role morálky v zmysluplnom živote.

Do diskusie vstupuje Michael Stocker s kritikou moderných etických teórií (kantianizmu a utilitarizmu) za to, že pre zameranie na povinnosť ignorujú emócie a osobné vzťahy. Tým spôsobujú „chorobu ducha“, pri ktorej aktér prežíva rozpor medzi racionálnymi dôvodmi a tým, čo si skutočne cení (Stocker 2022, 39, 41). Výsledkom je odludštený a deformovaný obraz morálneho života, kde sa človek stáva prostriedkom k príjemnosti či príkladom všeobecného pravidla. Stocker preto presadzuje zosúladenie vnútorných motívov s racionálnymi dôvodmi a zdôrazňuje, že morálne povinnosti sú iba „suchopárnym minimom“, ktoré nesmie brániť plnému prežívaniu lásky a priateľstva (Stocker 2022, 39 – 41, 46).

Do kritiky moderných etických teórií vstupuje aj Bernard Williams. Tvrdí, že dobrý život má vychádzať z našich hlbokých potrieb a konkrétnych situácií, nie zo slepeho dodržiavania neosobných pravidiel, ktoré vedie k odcudzeniu, potlačeniu citov a vlastnej integrity (Williams 1985, 182). Zmyslom etiky nie je dávať vonkajší zoznam pravidiel, ale kultivovať naše vnímanie a cítenie a viesť

² Začlenenie emócií do morálky si vyžadovalo zmenu ich chápania: emócie sú vnímané ako intencionálne stavy, ktoré majú svoj predmet a predpokladajú hodnotový súd. Vďaka tomuto racionálnemu základu ich možno zdôvodňovať, formovať a cez nich identifikovať hodnoty človeka, o ktorých sa dá diskutovať (Pacovská 2018, 55 – 57). Wolfová nadväzuje na tento obrat, lebo za jednu z kľúčových súčastí zmyslu pokladá emocionálnu angažovanosť aktéra.

nás k úvahe, či by sme podľa daného systému dokázali skutočne žiť (Williams 2021, 9; Williams 2022, 166). Hoci je etika dôležitá, stáva sa len jednou zo súčastí zmysluplného života vedľa lásky, krásy či osobných vzťahov, a preto je potrebné na etické problémy nazerať z internej perspektívy aktéra (Williams 1985, 184; Williams 2021, 8). Ako výstižne uvádza Tomáš Hejduk, „etika je podmnoužinou života, nie život etiky“ (Hejduk 2016, 121).

Cieľom tohto článku je preskúmať miesto morálky v koncepcii zmyslu S. Wolfovej, pričom výklad je štruktúrovaný do troch hlavných častí. V prvej časti sa zameriame na analýzu morálnych ideálov a ukážeme, ako môže prehnaný dôraz na morálnu dokonalosť viesť k nevyváženému životu a deformácii osobnosti. Následne predstavíme Wolfovej koncepciu zmyslu, ktorú definuje ako angažovanú participáciu subjektu na objektívne hodnotných projektoch. Ťažiskom článku je tretia časť, v ktorej pomocou piatich kategórií – identity, irelevancie, nevyhnutnosti, priribúcie a dostatočnosti – vymedzíme vzťah medzi pozitívnou a negatívnou morálkou a zmyslom. Na záver zhrnieme dosiahnuté výsledky a vyhodnotíme postavenie oboch verzií morálky v koncepcii zmyslu S. Wolfovej.

1. Morálni svätci

Ak nás zaujíma ľudský život ako celok, je odôvodnené pýtať sa, aký morálny ideál teórie vytvárajú a ako by vyzeral život človeka, keby sa danou teóriou úplne riadil (Pacovská 2018, 66).

Vo svojej kľúčovej štúdii „Morálni svätci“ Wolfová analyzuje človeka, ktorého každé konanie je maximálne morálne dobré. Skúma, ako dominancia morálky formuje osobnosť a či je morálny svätec atraktívnym vzorom pre dobrý život. Zároveň sa prihovára za revíziu morálnych teórií, aby ponúkali „stráviteľnejšie“ ideály (Wolf 2022, 53).

Wolfová rozlišuje dva typy morálnych svätcov: svätca z lásky (láskyplného svätca) a svätca z povinnosti (racionálneho svätca), ktorých spoločným znakom je snaha o dosiahnutie maximálnej možnej morálnej úrovne, čiže „mať štandardné morálne cnosti v nadštandardnom stupni“ (Wolf 2022, 55).

Láskyplný svätec je hlboko angažovaný v morálnom konaní, spája svoje šťastie so šťastím druhých, prisudzuje mu vyššiu dôležitosť a svoje vlastné záujmy obetuje v prospech záujmov ostatných. Hoci sa tento typ svätca môže zdať príťažlivým, predsa vykazuje znaky jednostrannosti a deformácie osobnosti. Cnosti láskyplného svätca budú mať sklon zatieňovať mimomorálne hodnoty, záujmy a črty osobnosti, ktoré prispievajú k vyváženému charakteru (napríklad schopnosť radowať sa z iných vecí než len z morálnych) (Wolf 2022, 58).

Racionálny svätec koná z povinnosti a na základe rozumovej úvahy. Jeho život sa môže javiť ako emocionálne neutrálny, s absenciou spontánnosti a schopnosti radosti. Osobné záujmy a túžby sú potláčané alebo obetované v prospech plnenia všeobecných morálnych povinností.³ V konečnom dôsledku sa racionálny svätec stáva nielen „nemastným neslaným“, ale jeho úsilie o morálnu dokonalosť môže prerásť do podoby morálneho fanatizmu, neautentickej zbožnosti či obsesívnej askézy (Wolf 2022, 58).

Prehnaná dominancia morálky podľa Wolfovej deformuje osobnosť, potláča talenty, záľuby či zmysel pre humor, čím v konečnom dôsledku ohrozuje rozvoj zdravého a vyváženého charakteru (Wolf 2022, 58). Oba typy svätcov sa snažia konať vždy morálne správne, no pritom prežívajú neprimerané emócie, takže ich život potom nie je ani dobrý, ani šťastný (Pacovská 2018, 66).

Problém oboch modelov spočíva v absolútnom podriadení všetkých dimenzií života morálke ako jedinej kľúčovej hodnote, ktorej musia ustúpiť všetky ostatné (Wolf 2022, 64). Konflikt medzi morálnou hodnotou a rôznymi aspektmi ľudského života navrhuje riešiť zavedením psychologického stropu morálky. Morálka by mala byť integrovaná do širšej reflexie, v ktorej je zohľadnený rozvoj osobnostných čŕt a talentov jednotlivca, ako aj mimomorálne hodnoty (napríklad záujmy). Takto koncipovaný morálny vzor sa stáva atraktívnejším, pričom individuálna a morálna dokonalosť majú parciálnu hodnotu (Wolf 2022, 57, 69).

Morálka tak nezastáva pozíciu „univerzálneho média, do ktorého sa musia preložiť všetky ostatné hodnoty, ani všadeprítomného filtra, ktorým musia všetky ostatné hodnoty prejsť“ a „naše hodnoty nie je možné úplne pochopiť podľa hierarchického systému s morálkou na samom vrchole“ (Wolf 2022, 71).

Wolfovej kritiku morálnej svätosti možno vnímať aj ako výhradu voči perfekcionizmu, pre ktorý je nedokonalosť „zločinom“. Perfekcionista uznáva zmysel života len v absolútnej dokonalosti, čo kvôli nereálnym nárokom na

³ Wolfovej racionálny svätec pripomína Kantov opis morálne dokonalého človeka. Na ilustráciu ponúkame pasáž z *Kritiky praktického rozumu*: „Uskutočnenie najvyššieho dobra na svete je nevyhnutným objektom vôle, ktorú možno určiť morálnym zákonom. V tejto vôle je však zvrchovanou podmienkou najvyššieho dobra *úplná primeranosť* zmysľania morálnemu zákonu. ... Lenže úplná primeranosť vôle morálnemu zákonu je *svätosť*“ (Kant 1990, 140 – 141). Kantove úvahy o morálnej svätosti môžeme doplniť úryvkom z diela *Náboženstvo v hraniciach čistého rozumu*. „Původní dobro je svatost maxim v konání povinnosti. Člověk, který pojme tuto čistotu do své maximy, proto ještě není sám svatý..., ale je na cestě nekonečného postupu k svatosti“ (Kant 2013, 85 – 88).

seba a iných vedie k frustrácii, sebanenávisti či narcizmu. Pod tlakom výkonu ignoruje bežné, nekompetitívne (u Wolfovej mimomorálne) hodnoty – ako sú záľuby, príroda či vrelé vzťahy – ktoré sú pritom ľahko dostupné a k zmysluplnosti života prispievajú výraznou mierou (Landau 2024, 43 – 54).⁴

Ideál vždy morálne správne konajúceho aktéra je nahradený ideálom osobnej dokonalosti, v ktorej sú integrované morálne i mimomorálne hodnoty života. V dôsledku toho existujú rozmanité formy zmysluplného života, hoci niektoré z nich vykazujú vyššiu mieru morálnych atribútov a iné nižšiu.

2. Zmysel v živote

Wolfová v rámci kritiky morálnej svätosti obhajuje víziu dobrého života, v ktorej je dominancia a normatívny tlak morálky zmiernený, aby bol v súlade s ostatnými aspektmi ľudského života. Wolfová neponúka náboženské či kozmické odpovede ani presný návod na zmysluplnosť. Namiesto zmyslu života (*meaning of life*), ktorý odkazuje na transcendentný či univerzálny plán, sa zameriava na zmysel v živote (*meaning in life*). Ten spočíva v schopnosti jednotlivca nachádzať a spoluvytvárať zmysel v konkrétnych situáciách a etapách vlastnej existencie (Macedo 2010, xi – xii). Wolfová objasňuje teoretické rámce, v ktorých zmysel vystupuje ako samostatná dimenzia dobrého života (Wolf 2010, 3).

Wolfová sa vymedzuje voči dvom modelom motivácie. Odmieťa dualistický model, kde je konanie určované neosobným praktickým rozumom a zmysel spočíva v podriadení sa univerzálnemu pravidlu bez ohľadu na emócie aktéra. Zároveň kritizuje egoistický model, ktorý motiváciu redukuje na sebazáujem (*self-interest*) a zmysel zužuje na maximalizáciu individuálneho či spoločenského prospechu (Wolf 1997a, 207 – 208; Wolf 2010, 1 – 2; Wolf 2016, 253 – 254).

Podľa Wolfovej je zmysel samostatným tretím atribútom dobrého života, konceptuálne odlišným od sebazájmu a morálnej povinnosti, nie je na ne redukovateľný ani pod ne subsumovateľný. Zmysel podľa Wolfovej vzniká vtedy, keď sa „subjektívna príťažlivosť stretne s objektívnou atraktivitou a človek je schopný s tým urobiť niečo dobré alebo pozitívne“ (Wolf 2010, 26).

⁴ Landau odmieta názor, „že zmysluplné sú len tie životy, ktoré dosiahnu dokonalosť. ... Perfekcionizmus pokladá za zmysluplné len to, čo je dokonalé, zatiaľ čo non-perfekcionizmus pokladá za zmysluplné to, čo je dokonalé, i niečo z toho, čo dokonalé nie je“ (Landau 2024, 60, 170 – 171).

Subjektívna príťažlivosť sa vyznačuje aktívnou zaangažovanosťou aktéra a prežívaním emócií ako sú vášeň, vzrušenie a radosť, čím dávajú zmyslu naplnenie, dynamiku a živosť. Tieto konatívne stavy predstavujú nevyhnutné komponenty zmyslu, pretože ich absencia vedie k pocitom nudy, odcudzenia či prázdnoty. Dosiahnutie zmyslu v živote sa môže ukázať ako nedostatočné, ak sa predmety a projekty, ktorých sa týka, ukážu ako nevhodné: ak by zmysel závisel len od prežívania toho, voči čomu cítime príťažlivosť, potom by boli aktivity ako fajčenie marihuany, lúštenie krížoviek či sledovanie telenoviel rovnako naplňajúce ako starostlivosť o núdznych alebo záchrana historických pamiatok (Wolf 1997a, 209; Wolf 2010 4 – 5, 11 – 15; Wolf 2016, 256 – 258).

Zmysel nie je determinovaný výlučne subjektívnym prežívaním. Vychádza síce zo subjektívneho záujmu, no vyžaduje aj objektívny komponent. Projektom či aktivitou sa napájame na niečo, čo nás presahuje a čo je vnímané ako „väčšie, dôležitejšie či hodnotnejšie než my sami“. Tieto zmysluplné projekty prepožičiavajú ľudskému konaniu hĺbku a trvácnosť – nejde totiž len o činnosti, ktoré sa nám hodnotnými iba zdajú, ale o také, ktoré takými reálne sú (Wolf 1997a, 216 – 217; Wolf 1997b, 305; Wolf 2010, 18 – 19; Wolf 2016, 260).

Kľúčovou motiváciou nášho konania nie je kalkul vlastného prospechu ani plnenie morálnej povinnosti, ale dôvody lásky (*reasons of love*), v ktorých sa prejavuje starostlivosť (*care*) o konkrétnych ľudí či o projekty, na ktorých nám záleží kvôli nim samotným. Keď riskujeme úraz chrbtice pri sťahovaní priateľovho gauča alebo obetujeme cenný spánok šitím kostýmu pre dieťa, nekonáme z egoizmu ani z diktátu povinnosti, ale z čistej lásky k nim – z motivácie, ktorá premoštuje sebecké záujmy a neosobnú povinnosť (Wolf 2010, 4 – 5).

Miroslav Maňak správne poznamenáva, že „ak má život človeka zmysel, pýtame sa, aká hodnota je arbitrom tohto stavu. ... Tým sa dostávame k sporu o identifikáciu hodnoty alebo súboru hodnôt, ktoré majú status – mať či nemať zmysel“ (Maňak 2018, 23). Jadro diskusií o zmysle je tak spojené s hodnotami a ich realizáciou v živote. Preto je otázka zmyslu života de facto otázkou o tom, čo je v živote skutočne hodnotné (Landau 2024, 23 – 24, 27).

Z tohto dôvodu je nevyhnutné určiť inherentne hodnotné objekty a projekty, ktoré tvoria druhú súčasť zmyslu. Na identifikáciu týchto objektov a projektov je podľa Wolfovej vhodné zaujať Nagelov „pohľad odnikadiaľ“. Tento externý prístup umožňuje hodnotiť konanie nezávisle od subjektívnych

preferencií a overiť, či je projekt intersubjektívne uznateľný ako hodnotný, a teda hodný hrdosti (Wolf 2016, 261).⁵

Wolfovej nejde o hľadanie metafyzickej či vedeckej objektivity, ale objektivitu chápe ako intersubjektivitu. Objektívne hodnotné projekty sú teda späté so sociálnou prirodzenosťou človeka (Wolf 2010, 28 – 38). Sebahodnotenie jednotlivca je v tomto zmysle podporované a napĺňané externým uznaním, pretože sme sociálne tvory (Stoppenbrink 2018, 140). Wolfová využíva aj Aristotelovu endoxickú metódu: ak sa signifikantné množstvo ľudí dlhodobo a s hlbokým angažovaním venuje určitej aktivite, slúži to ako silný indikátor jej vnútornej hodnoty, teda že na danej veci či projekte „niečo je“. Teda takmer všetko, čo ľudia dlhodobo milujú, v sebe skrýva nejakú hodnotu, čo otvára dvere pre širokú škálu zmysluplných životov (Wolf 2010, 26; Wolf 2016, 266).

Akceptácia našich aktivít inými ľuďmi pretvára subjektívne preferencie na intersubjektívne zdieľané, objektívnejšie hodnoty. Tento proces začleňuje jednotlivca do spoločenstva, ktoré participuje na spoločných hodnotových a normatívnych rámcoch (Wolf 2016, 262).

Zmysel má podľa Wolfovej bipartitnú povahu, nevyhnutne zahŕňa dve kľúčové súčasti. Jednak subjektívnu zaangažovanosť, ktorá zmyslu prepožičiava dynamiku a živosť a pozitívne prepojenie na entitu, ktorej hodnota pramení mimo subjektu, je externe uznávaná a zmyslu dáva trvalosť a hĺbku. Tieto dve súčasti spoločne konštituuju zmysel v živote aktéra, ktorý je kognitívne a emocionálne obohatený a kvalitatívne prevyšuje život, v ktorom by bola prítomná len jedna z nich (Wolf 2010, 20 – 22; Wolf 2016, 259 – 260).

Wolfová sa zámerne vyhýba absolutizácii svojich príkladov či ich interpretácii ako návodov na život. Jej cieľom je predísť elitárskemu a šovinistickému postoju vo formulovaní hodnotiacich súdov o živote druhých. Skôr sa snaží ponúknuť pojmový rámec a „pomôcť artikulovať projekty a aktivity, ktoré sú zmysluplné a objasniť cesty, aby... sa vyzdvihol ich potenciál pre zmysluplnosť“ (Wolf 2016, 266 – 268). Tento prístup umožňuje každému aktérovi hľadať a tvoriť zmysel, ktorý mu je „šitý na mieru“.

Ak je zmysel prepojený so subjektívnym prežívaním a objektívnou hodnotou, natíska sa otázka hierarchie týchto objektov a projektov, ktorú však Wolfová odmieta. Na rozdiel od etických teórií (kantovstvo, utilitarizmus), ktoré všetko redukovujú na jediný najvyšší princíp, podľa Wolfovej neexistuje

⁵ Hoci úplná objektivita nie je možná, ide o postupný proces, ktorý nám pomáha lepšie pochopiť naše miesto vo svete (Nagel 2025, 13 – 15). Príkladom zmysluplnej aktivity, v ktorej sa prelína subjektívny záujem s hodnotou mimo subjektu, je napríklad dobrovoľníctvo.

univerzálna autorita ani metóda, ktorá by umožnila objektívne a hierarchicky zoradiť rôzne spôsoby života na škále zmysluplnosti (Wolf 2010, 39; Wolf 2016, 264). Domnievame sa, že Wolfovej prístup možno interpretovať cez Landauov pojem kontinua zmysluplnosti. Väčšina životov sa nachádza na škále medzi absolútnym zmyslom a úplnou nezmyselnosťou, pričom tento model pripúšťa diverzitu zdrojov zmyslu. Ak človek o jeden zdroj zmyslu príde, ostatné ho môžu kompenzovať a zachovať tak celkovú zmysluplnosť života (Landau 2024, 33, 36).

Wolfová charakterizuje svoju pozíciu ako pluralistickú, ktorá má dve úrovne. Na prvej úrovni existuje neredukovateľná mnohosť objektívnych hodnôt s morálnym významom, ktoré je možné odhaliť prostredníctvom racionálnej reflexie sociálnej praxe, dialógu, argumentácie a širokej ľudskej skúsenosti. Tieto limity však nediktujú jedinou správnu odpoveď, ale pripúšťajú viacero validných riešení, ktoré nie sú hierarchicky usporiadané. Absentuje univerzálne platný princíp ich usporiadania či univerzálna procedúra ich hierarchizácie, ktorá by viedla k jedinej správnej odpovedi (Wolf 1992, 790 – 791).

Na druhej úrovni možno hovoriť o špecifických, dejinne, kultúrne a spoločensky podmienených formách hodnôt z prvej roviny. Morálny pluralizmus teda obsahuje množinu intersubjektívne / objektívne hodnotných projektov a podmnožinu ich rôznorodých foriem, ktoré sú podmienené kultúrne a historicky, a tak možno hovoriť o umiernennej forme morálneho relativizmu. Takýto pluralizmus, ktorý je kompatibilný s epistemologickým falibilizmom, pripúšťa existenciu rôznorodých a hodnotovo nesúmerateľných zmysluplných životov pri zachovaní intersubjektívne zdieľaných hodnôt (Wolf 1992, 785 – 787).

3. Miesto morálky v zmysluplnom živote

Po objasnení Wolfovej teórie zmyslu je kľúčové vyjasniť jeho vzťah k morálke. Podľa B. Williamsa treba spochybniť automatickú nadradenosť neosobnej morálky. Podľa neho je absurdné, aby morálka musela vždy vyhrať konflikt so zmyslom, ak by tým človek stratil samotný dôvod žiť. Williams teda presadzuje, aby morálka v takýchto prípadoch ustúpila.

Wolfová s týmto názorom čiastočne súhlasí, ako sme uviedli v časti venovanej morálnym svätcom. Na strane druhej s ním aj polemizuje, pretože „ak je tento [Williamsov] pohľad správny, čo má morálka povedať o Caligulovi, Idi Aminovi alebo o zneužívateľovi detí, ktorý tvrdí, že jeho život by stratil všetok zmysel, keby nemohol zneužívať deti?“ (Wolf 1997b, 300 – 301).

Wolfová oponuje Williamsovi tým, že jeho postoj narúša racionálne jadro morálky – princíp ľudskej rovnosti, podľa ktorého nikto nemá väčšie právo na

zmysluplný život než niekto iný. Popretím tohto princípu by bolo, „keby niekomu malo byť dovolené ignorovať alebo dokonca zhoršovať situáciu iných (ktorých šance na aspoň minimálne slušný život sú takmer nulové) len preto, aby získal čokoľvek, čo potrebuje na naplnenie svojho života zmyslom“ (Wolf 1997b, 301), teda že niekto by mal „naplnený“ život na úkor iného človeka.

Pre lepšie uchopenie vzťahu morálky a zmyslu je nevyhnutné rozlíšiť pozitívnu a negatívnu morálku. Morálny život totiž nespočíva len v konaní dobra, ale aj v upustení od nemorálnych činov (Kipke 2025, 698 – 699; Rütter 2023, 66). Ako hovorí Wolfová:

Hoci uznanie ľudskej rovnosti nepodporuje úplné pohltie osobných projektov a hodnôt jednotlivca do neosobne posudzovaného súboru dobier pre svet, predsa sa mi zdá, že podporuje záväzok žiť spôsobom, ktorý je v súlade s uznaním niečoho, ako je univerzálna ľudská hodnota alebo dôstojnosť. Inými slovami, zdá sa, že [toto uznanie] podporuje prinajmenšom vágne kantovskú morálku – prijatie aspoň niektorých pozitívnych povinností zmiernovať utrpenie a prísť na pomoc tým, ktorí majú menej šťastia než my sami, a tiež negatívnych povinností alebo vedľajších obmedzení, ktoré limitujú to, čo si človek môže zvoliť za svoje ciele, aj spôsob, akým ich môže sledovať (Wolf 1997b, 309).

Vzťah morálky a zmyslu môže mať podľa M. Rütterera päť podôb. Prvým je *identita*: morálka je jediná cesta, na ktorej môže osoba viesť zmysluplný život. Druhým je *irrelevancia*: morálka je irelevantná, ak osobe ide o to, aby viedla zmysluplný život. Tretím je *nevyhnutnosť*: morálka je nevyhnutná podmienka na to, aby osoba mohla viesť zmysluplný život. Štvrtým je *kontribúcia*: morálka zvyšuje obsah zmyslu života. Posledným je *dostatočnosť*: morálka je dostatočná podmienka, ak osoba chce viesť zmysluplný život (Rütter 2023, 65; Kipke – Rütter 2019, 228 – 229). Z prepojenia pozitívnej a negatívnej morálky s týmito piatimi podobami vzťahu medzi morálkou a zmyslom vzniká desať možností, čo umožní presnejšie určiť miesto morálky v koncepcii zmyslu u S. Wolfovej.

Prvou možnosťou je úplná identita medzi pozitívnou morálkou a zmyslom (napríklad u Kanta). Túto pozíciu však Wolfová kritizuje, pretože popiera hodnotu osobného rozvoja, vzťahov a mimomorálnych hodnôt (krása, pravda) ako zdrojov zmyslu (Rütter 2023, 69). Vzhľadom na Wolfovej kritiku „morálnych svätcov“ tento typ vzťahu v jej teórii nefiguruje.

Druhá možnosť predpokladá, že pozitívna morálka nemá na zmysluplnosť života žiadny vplyv a tieto sféry sa neprekrývajú. Hoci je tento postoj lo-

gicky možný, pôsobí neintuitívne (Rüther 2023, 70). Ani tento model nezodpovedá koncepcii S. Wolfovej, ktorej cieľom nie je morálku zo zmysluplného života vylúčiť, ale skôr ju doň organicky začleniť.

V tretej možnosti sa vnímajú pozitívne morálne činy ako nevyhnutná podmienka zmysluplnosti. Tento postoj je však príliš striktný, pretože popiera zmysluplnosť života ľudí, ktorí excelujú v iných oblastiach (veda, umenie) bez výraznej morálnej angažovanosti (prípád P. Gauguina) (Rüther 2023, 72). Ani tento spôsob nevyhovuje Wolfovej teórii, podľa ktorej je morálka len jedným z viacerých zdrojov zmyslu a iné hodnoty môžu jej požiadavky prevážiť.

Štvrtá možnosť vníma pozitívne morálne činy ako kontributívny faktor, ktorý zvyšuje zmysluplnosť života, no nie je jeho jedinou podmienkou. Zmysel sa chápe ako samostatná dimenzia, na ktorú má morálka vplyv, no morálka musí byť doplnená o subjektívne prvky. S Wolfovej koncepciou sa táto téza zhoduje v tom, že zmysel nevzniká len z plnenia morálnych povinností. Aby boli morálne činy zmysluplné, musí k nim pristúpiť subjektívny prvok – osobná angažovanosť a láska k daným hodnotám (Wolf 2014, 53). Ako hovorí M. Rüther, „človek môže podľa Wolfovej viesť morálne významný život, no ak to robí bez lásky a odovzdania, nie je jeho život napriek všetkému zmysluplný... Morálka sa stáva relevantnou pre zmysluplný život až vtedy, keď pristúpi subjektívny prvok. Predtým nemá morálka vplyv na zmysel“ (Rüther 2023, 75 – 76). Na základe uvedeného možno konštatovať, že hoci morálka zvyšuje zmysluplnosť života, jej vplyv závisí od subjektívneho prvku. Wolfovej teória teda naplňa tézu o kontribúcii pozitívnej morálky k zmyslu len čiastočne.

Podľa poslednej možnosti, ktorá sa javí ako atraktívna, sú pozitívne morálne činy vnímané ako dostatočná podmienka zmysluplnosti. Morálka je tak jedným z mnohých nezávislých zdrojov zmyslu, čo bráni jeho redukcii na čistú morálnosť (Rüther 2023, 78 – 79). S koncepciou S. Wolfovej sa táto téza zhoduje len čiastočne. Podľa nej totiž samotné plnenie povinností bez subjektívneho prvku – vášne či lásky k projektu – k zmysluplnosti nevedie. V jej modeli má morálka len relačné postavenie: pre zmysel je relevantná iba vtedy, ak je spojená s vnútorným zaujatím aktéra, no sama osebe k nemu neprispieva (Kipke – Rüther 2019, 243 – 245).

Pri vzťahu negatívnej morálky a zmyslu tiež rozlišujeme päť spôsobov. Prvé tri – identita (zmysel ako nepáchanie zla), kontribúcia a dostatočná podmienka – sú však argumentačne slabé. Možno ich vyvrátiť faktom, že k zmysluplnosti prispieva (či ju podmieňuje) predovšetkým pozitívna morálka, teda konanie dobra, a nielen nekonanie zla (Rüther 2023, 83 – 84). Záver, že negatívna morálka nie je identická so zmyslom, ani nie je jeho zväčšovateľom ani

dostatočnou podmienkou, korešponduje s prístupom S. Wolfovej. Pre zmysel je totiž kľúčová angažovanosť subjektu v pozitívnej morálke, ktorá figuruje ako dostatočná podmienka alebo ako kontributívny faktor zmysluplnosti, čím predstavuje „obsahové viac“ než len dodržiavanie negatívnych noriem.

Téza o irelevancii negatívnej morálky tvrdí, že zanechanie nemorálnych činov nemá na zmysel života vplyv. To by však viedlo k absurdnému záveru, že život sériového vraha (Jack Rozparovač) môže byť rovnako zmysluplný ako život morálne a spoločensky angažovaných osobností (Matka Tereza). Takýto postoj končí v nihilizme (Rüther 2023, 85 – 86). Wolfová túto tézu nezastáva. Hoci znižuje normatívny tlak morálky a umiestňuje ju medzi ostatné hodnoty, nepovažuje ju za zbytočnú pre dosiahnutie zmysluplného života.

Poslednou možnosťou je chápanie negatívnej morálky ako nevyhnutnej podmienky zmyslu. Zdá sa, že ide o najpresvedčivejšie určenie tohto vzťahu, pretože potvrdzuje intuíciu, že určité nemorálne činy zmysel života nielen oslabujú, ale môžu ho úplne zničiť. Zanechanie nemorálneho konania sa tak javí ako nevyhnutný predpoklad na to, aby sme o živote vôbec mohli uvažovať ako o zmysluplnom (Rüther 2023, 91). S chápaním negatívnej morálky ako nevyhnutnej podmienky zmyslu súhlasí aj S. Wolfová, podľa ktorej „jednotlivec nemôže čerpať zmysel z bezvýznamných projektov, a už vôbec nie z projektov s úplne negatívnou hodnotou. Pedofil teda nemôže získať zmysel zo zneužívania detí, bez ohľadu na to, čo si o danej veci myslí alebo čo k nej cíti“ (Wolf 1997b 306; Wolf 2010, 60).⁶ Ak teda pozitívna morálka ponúka širokú paletu zdrojov zmyslu, dodržiavanie negatívnych noriem predstavuje akési „kantovské minimum“, pod ktoré ak klesneme, všetky snahy a úspechy automaticky strácajú zmysel.⁷

Záver

Filozofické diskusie o zmysle života ponúkajú pestrú paletu pozícií. T. Metz (2026) ich delí na supernaturalistické (teocentrické – viazané na existenciu

⁶ Možno uviesť ďalší príklad S. Wolfovej, ktorý ilustruje negatívnu morálku ako nevyhnutnú podmienku zmyslu. „Ak musí žena udať svojho syna polícii, aby zabránila nespravodlivému odsúdeniu nevinného človeka, morálka vyžaduje, aby tak urobila – bez ohľadu na dôsledky v podobe toho, čo potom zostane z jej vlastného života, nehovoriac o živote jej syna“ (Wolf 1997b, 310).

⁷ Hranica medzi negatívnou a pozitívnou morálkou nie je ostrá a neponúka návod na každú dilemu, no slúži ako cenný nástroj na spresnenie našich morálnych intuícií bez toho, aby sme upadli do formalistickej kazuistiky.

Boha a psychocentrické – viazané na existenciu nesmrteľnej duše), non-naturalistické a naturalistické. Naturalistické teórie pripúšťajú, že zmysel môže vzniknúť aj v čisto fyzickom svete a jeho dosahovanie je možné bez nadprirodzených vplyvov.

Podľa zdroja zmyslu môžeme rozlíšiť naturalistický subjektivismus a objektivismus. Subjektivismus vidí zmysel života ako závislý výhradne od vnútorných postojov jednotlivca, musí byť spojený s autentickosťou a s pohltením činnosťou. V objektivistickom prístupe sa relativizuje význam subjektívneho pocitu, pretože existujú aktivity (morálka, veda, umenie), ktorých hodnota je úplne alebo čiastočne nezávislá od subjektu.

Wolfovej teória zmyslu sa neopiera o supernaturalistickú garanciu zmyslu a ani nepredpokladá existenciu kozmického poriadku či existenciu nesmrteľnej duše ako zdrojov zmyslu. Jej teóriu možno označiť ako naturalistickú, ak pod naturalizmom chápeme to, že zmysel života možno nájsť v tomto konečnom živote bez pomoci nadprirodzených vplyvov. Vo svojej bipartitnej koncepcii⁸ definuje zmysel ako konvergenciu dvoch samostatných dimenzií: subjektívnej zaangažovanosti a objektívnej hodnoty. Pre plnohodnotný zmysel máme robiť niečo objektívne hodnotné a zároveň mať k tomu subjektívny vzťah.

Podobne ako I. Landau, aj S. Wolfová „vracia zmysel života späť na zem“ (Landau 2024, 39). Obaja kritizujú ideál „morálneho perfekcionista / svätca“ a varujú pred dominanciou morálky nad ostatnými hodnotami, čo môže negatívne ovplyvniť osobnosť aktéra. Wolfová preto presadzuje „strop morálky“ a integráciu mimomorálnych hodnôt do zmyslu.

V tomto hybridnom modeli nie je pozitívna morálka identická so zmyslom ani mu nie je nadradená, pretože predstavuje len jeden z jeho viacerých zdrojov. Nemala by fungovať ako „tromf“, ktorý nahradí či potlačí ostatné hodnoty tvoriace zmysluplný život. Pozitívne morálne konanie však zmysluplnosť priamo ovplyvňuje, a to buď ako dostatočná podmienka, alebo ako kontributívny faktor (Rüther 2023, 91). Ako hovorí S. Wolfová:

V praxi však uznanie oprávnenosti záujmov ľudí venovať sa projektom, ktoré dávajú ich životu zmysel, pravdepodobne neoslabí ani nepodkope náš záväzok voči morálke. Naopak, typickým účinkom býva skôr posilnenie

⁸ Keďže zmysel podľa Wolfovej vzniká spojením subjektívnych a objektívnych faktorov, jej koncepciu možno označiť za objektivistickú verziu konštruktivismu (Rüther – Muders 2014, 110 – 111). Táto pozícia neodporuje naturalizmu, lebo zmysel sa konštruuje výlučne v rámci prirodzeného sveta, bez nadprirodzených vplyvov.

nášho oddania sa a rešpektu voči konkrétnym projektom, záujmom a hodnotám, ktoré by morálka bezvýhradne schválila a ocenila (Wolf 1997b, 315).

Pozitívna morálka poskytuje široký priestor pre realizáciu zmysluplného života. Ak sa s ňou integrujú mimomorálne hodnoty, stáva sa psychologicky prijateľnejšou.

Negatívna morálka nie je identická so zmyslom, ale tvorí jeho nevyhnutnú podmienku, keďže jej porušenie vedie k strate zmysluplnosti. Negatívne normy (napríklad zákaz vraždy či ničenia umenia) v sebe nepriamo poukazujú na objektívne hodnoty (život, krása), ku ktorým by sme sa mali vzťahovať. Tieto hodnoty slúžia ako orientačné kritérium a spolu so subjektívnou angažovanosťou tvoria kľúčové zložky zmyslu (Rüther 2023, 92).

Pri konflikte morálky a zmyslu rozlišujeme dva scenáre. Ak sa do konfliktu dostáva negatívna morálka (napríklad nepodvádzať alebo nezabíjať) a osobné túžby (získanie majetku), negatívna morálka v tomto prípade musí zvíťaziť, lebo tvorí nevyhnutnú minimálnu hranicu zmysluplnosti. Negatívna morálka definuje prah zmysluplnosti, pretože ak ho človek prekročí, ničí tým podmienky pre akúkoľvek zmysluplnú medziľudskú existenciu a aj vlastnú osobnú integritu.

Ak vznikne konflikt medzi pozitívnou morálkou (napríklad starostlivosť o rodičov) a osobnými záujmami (napríklad kariéra), morálne dôvody nemusia vždy zvíťaziť – od človeka nemožno žiadať obeť všetkého, čo mu dáva zmysel. Pozitívna morálka nemá hranicu, čím hrozí, že pohltí celú osobnosť a vytvorí „morálneho svätca“, ktorému nezostane priestor pre mimomorálne hodnoty ako radosť z umenia, záľuby či humor. S. Wolfová preto zdôrazňuje, že kým negatívna morálka tvorí neprekročiteľný základ, pozitívna morálka sa musí vyvážiť mimomorálnymi hodnotami. Zmysluplný život vzniká práve z jedinečnej súhry a rovnováhy medzi negatívnou morálkou, pozitívnou morálkou a osobným angažovaním a u každého jednotlivca môže vyzerať inak.

Literatúra

- CÍBIK, M. (2016): Emócie a kantovská morálka. *Filosofický časopis*, 64 (2), 189 – 209.
- HEJDUK, T. (2016): Bernard Williams: etika bez nadbytočného premýšľaní, užitku a morálky. In: Jirsa, J. et al. (eds.): *Přístupy k etice III*. Praha: Filosofia, 115 – 148.
- HEJDUK, T. – PACOVSKÁ, K. (2016): Úvod. In: Hejduk, T. – Pacovská, K. (eds.): *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 11 – 37.
- KANT, I. (1990): *Kritika praktického rozumu*. Bratislava: Spektrum.
- KANT, I. (2004): *Základy metafyziky mravov*. Bratislava: Kalligram.
- KANT, I. (2013): *Náboženství v hranicích pouhého rozumu*. Praha: Vyšehrad.

- KIPKE, R. – RÜTHER, M. (2019): Meaning and Morality: Some Considerations on a Difficult Relation. *Social Theory and Practice*, 45 (2), 225 – 247.
DOI: <https://doi.org/10.5840/soctheorpract201952458>
- KIPKE, R. (2025): Meaning in Life as the Comprehensive Value. Towards a Better Understanding of the Relationship Between Meaningfulness and Morality. *The Journal of Value Inquiry*, 59, 689 – 706. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10790-023-09965-2>
- LANDAU, I. (2024): *Hledání smyslu v nedokonalém světě*. Praha: Academia.
- MACEDO, S. (2010): Introduction. In: Wolf, S.: *Meaning in Life and Why It Matters*. Princeton: Princeton University Press, xi – xvi.
- MAŇAK, M. (2018): „Zmysel života“ v kontexte analytického existencializmu. *Studia Aloisiana*, 9 (1), 21 – 38.
- METZ, T. (2026): The Meaning of Life. In: Zalta, E. N. – Nodelman, U. (eds.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2026 Edition). Dostupné na: <https://plato.stanford.edu/entries/life-meaning/>
- MUDERS, S. (2018): Die Eigenständigkeit des sinnvollen Lebens innerhalb des guten Lebens. *Zeitschrift für praktische Philosophie*, 5 (2), 79 – 118. DOI: <https://doi.org/10.22613/zfpp/5.2.4>
- NAGEL, T. (2025): *Pohled odnikud*. Praha: Karolinum.
- PACOVSKÁ, K. (2018): *Vína, láska, náhoda*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- RÜTHER, M. (2023): *Sinn im Leben. Eine ethische Theorie*. Berlin: Suhrkamp.
- RÜTHER, M. – MUDERS, S. (2014): Die Frage nach dem Sinn des Lebens in der gegenwärtigen Philosophie: Eine Topographie des Problemfeldes. *Zeitschrift für philosophische Forschung*, 68 (1), 96 – 123. DOI: <https://doi.org/10.3196/004433014811000399>
- STOPPENBRINK, K. (2018): Persönlich bedeutsam, intrinsisch wertvoll und objektiv gut? Entwurf einer hybriden Theorie des „Sinns im Leben“. *Zeitschrift für praktische Philosophie*, 5 (2), 119 – 150. DOI: <https://doi.org/10.22613/zfpp/5.2.5>
- STOCKER, M. (2022): Schizophrenie moderních etických teorií. In: Beran, O. – Pacovská, K. (eds.): *Problémy etiky II*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 39 – 52.
- WILLIAMS, B. (1985): *Ethics and the Limits of Philosophy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- WILLIAMS, B. (2021): *Morálka. Úvod do etiky*. Praha: Oikymenh.
- WILLIAMS, B. (2022): Kritika utilitarismu (výbor). In: Beran, O. – Pacovská, K. (eds.): *Problémy etiky I*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 165 – 195.
- WOLF, S. (1992): Two Levels of Pluralism, *Ethics*, 102 (4), 785 – 798.
- WOLF, S. (1997a): Happiness and Meaning. Two Aspects of the Good Life. *Social Philosophy and Policy*, 14 (1), 207 – 225. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0265052500001734>
- WOLF, S. (1997b): Meaning and Morality. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 97 (1), 299 – 316. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9264.00018>
- WOLF, S. (2010): *Meaning in Life and Why It Matters*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- WOLF, S. (2014): *The Variety of Values: Essays on Morality, Meaning, and Love*. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195332803.001.0001>
- WOLF, S. (2016): Meaningfulness: A Third Dimension of the Good Life. *Foundations of Science*, 21, 253 – 269. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10699-014-9384-9>

- WOLF, S. (2022): Morální světci. In: Beran, O. – Pacovská, K. (eds.): *Problémy etiky II*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 53 – 72.
- SRF Kultur Sternstunden (2024): Was ist ein sinnvolles Leben, Susan Wolf? [Online.] YouTube, December 1, 2024.
- Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=ihh_HiwyIyg (Navštívené: august 2026.)
-

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0397.

Michal Chabada
Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a dejín filozofie
Gondova 2
811 02 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: michal.chabada@uniba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2072-6453>